

קירב נגיחותיו לא כל שכן (בבא קמא כד)

גליון 399

איתא במתניתין בדף כג: איזהו תם ואיזהו מועד, כל שהעידו בו שלשה ימים, ותם משיחזור בו שלשה ימים דברי ר' יהודה. רבי מאיר אומר מועד שהעידו בו שלשה פעמים, ותם כל שיהו התינוקות מממששין בו ואינו נוגח.

ובגמ', מאי טעמא דר' יהודה. אמר אביי תמול חד מתמול תרי שלשום תלתא וכו' ור' מאיר מאי טעמא דתניא א"ר מאיר (דף כד). ריחוק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן. אמרו ליה זבה תוכיח שריחקה ראיותיה טמאה, קירבה ראיותיה טהורה. אמר להן הרי הוא אומר וזאת תהיה טומאתו בזובו, תלה הכתוב את הזב בראיות ואת הזבה בימים וכו'.

ר' יהודה ס"ל דמדכתיב מתמול שלשום בעינן ג' נגיחות בג' ימים כדי שיהפך להיות מועד. ור' מאיר ס"ל דאמנם כתוב ג' ימים אבל מק"ו למדים דכ"ש אם קירב נגיחותיו כגון שנגח ג' פעמים ביום אחד, שיהיה מועד. והקשו על ר"מ מדין זבה ששם הדין הוא שדוקא אם ריחקה ראיותיה בג' ימים טמאה ואם ראתה ג' פעמים ביום אחד אינה זבה, א"כ חזינן דסברת הק"ו שקירב הוי יותר מוחזק אינה נכונה. ור"מ דחה דשם יש מיעוט וזאת, דדוקא שם לא אמרינן סברא זו.

והקשו בתוס' (בד"ה הרי הוא אומר וזאת) ואם תאמר כל שכן השתא דאיכא למימר תוכיח דמיעט קרא בהדיא, עכ"ל. והיינו דלאחר שיש מיעוט בזבה שלא אומרים סברא זו, הרי שהק"ו מופרכת. הפסוק מהוה פירכא לק"ו, ומה יישב ר"מ. ותירצו בתוס' דהתם גלי קרא דלא שייכא התם סברא של קירוב וריחוק, שאין הטעם משום דמוחזקת בכך שרואה דהא גזיה"כ היא דרך בג' ימים הוי זבה, ואפי' אם יבא אליהו ויאמר ודאי לא תראה עוד, בכל זאת טמאה.

התוס' תירצו דשם המיעוט הוא דאין טומאת האשה משום שהוחזקה לראות אלא גזיה"כ היא דבג' ימים היא טמאה ולא באופן אחר. ולכן משם א"א להפריך את הסברא דבאופן שרוצים לברר אם השור הוחזק להיות מועד, דבוודאי אם קירב נגיחותיו הוכיח שהוא מוחזק לנגוח. אבל לא ביארו מנין דהוי גזיה"כ.

ובחי' הרשב"א כתב שתירצו של ר"מ הוא דזבה תלויה בימים זב תלוי בראיות, אלמא לאו בטעמא תליא מילתא אלא גזירת הכתוב היא דכל אחד נטמא באופן אחר, ולפיכך אין ללמוד לא מזב ולא מזבה לשור שחייבה התורה משום דטבעו להזיק וצריך שמירה. מהחילוק בין זב לזבה חזינן דהוי גזיה"כ.

עכ"פ יוצא שר"מ ס"ל שאין פירכא מזבה, וקיימת הסברא שלו שלהתרגל ולהיהפך להיות מועד ודאי שהשור מתחזק בקירב נגיחותיו, ק"ו מריחוק נגיחותיו.

ויש לדון במאי פליג ר' יהודה, דהא ר' יהודה ס"ל דלא אמרינן ק"ו זה, ורק ע"י ג' ימים נהיה מועד. במאירי (במשנה בדף כג.) כתב שר' יהודה ס"ל דאם נגח ג' פעמים ביום אחד אין זה מועד הואיל ולא התמיד כן בימים, שזה שהתמיד ביום אחד סיבה היא שארעה לו, עכ"ל. הרי שלמד המאירי שר"י חולק על הסברא של ר"מ, דלא אמרינן שהוחזק יותר מהר אלא אדרבה, אם נגח הרבה ביום אחד, הרי שבאותו יום היתה איזו סיבה שבגללה נגחה אבל אין זה הופך את השור להיות מורגל לנגוח.

ובתלמיד ר"ת ור"א כתב (כד.) דר"מ ס"ל דק"ו גמור הוא וסברא ברורה היא דחייב על קירוב נגיחות בק"ו מריחוק נגיחות. ור"י ס"ל דאין זה ק"ו ומייתי ליה ראיה מזבה דלאו ק"ו הוא. ור"מ ס"ל דשם הוי גזיה"כ ולא ילפינן מיניה. הרי שלמד דר"י לית ליה הסברא של קירב נגיחותיו וכו', דהוכיח מזבה דסברא זו אינה.

ובתוס' רבינו פרץ כתב שר"י טען שיש יוכיח מזבה שאותו ק"ו לא ניתן לידרש (ולא כתב שאין זה ק"ו כלל אלא שיש פירכא). ומהדר ליה ר"מ דשאני התם דגלי קרא בהדיא דלא עבדינן ק"ו אבל בעלמא לעולם אמרינן שניתן שפיר לידרש ק"ו בזה. והיינו דטען ר"מ דאין כאן יוכיח שהסברא אינה נכונה אלא הסברא

נכונה רק שיש גזיה"כ שפה ודוקא פה לא אמרינן סברא זו. וכן משמע בתוס' רי"ד דר"מ ס"ל דבזבה המיעוט הוא דלא דרשינן הק"ו כי יש מיעוט לקירוב, וז"ל אבל הכא דלא מעטיה אני יכול לדרוש ק"ו, עכ"ל. המיעוט הוא מיעוט לא לדרוש הק"ו אפי' שהסברא קיימת, ולא שהמיעוט מלמד שהסברא אינה נכונה.

וכן כתב בפני יהושע דפליגי ר"מ ור"י בגוף הסברא (כמאירי) דלר"מ בקירוב הזמן הוי יותר חזקה ולכן יש ק"ו גמור, ור"י ס"ל דאין כאן ק"ו דנראין הדברים להיפך, דבג' ימים הוי יותר חזקה מביום אחד. וע"ז הביא ראיה מזבה. והשיב לו ר"מ הרי הוא אומר וזאת, ואדרבה משם ראיה שיש ק"ו. אחרת, למה צריך מיעוט. ובזה מיושבת קושיית התוס' דזבה תהיה פירכא כי אין זה יוכיח רגיל אלא שרצה להוכיח מזבה שאין ק"ו כלל דאין כאן חומרא כלל. ועל זה השיב ר"מ שפיר, דאדרבה מדצריך מיעוט ע"כ דהסברא נכונה. והנה בטור (או"ח סי' קיד) הביא מהירושלמי שאם התפלל ואינו יודע אם הזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם אם לאו, קודם שלוש ימים חזקה מה שהוא למוד מזכיר, מכאן ואילך מה שצריך מזכיר. הילכך עד ל' יום אם ספק לו צריך לחזור דמסתמא לא הזכיר.

והביא דהר"מ מרוטנבורק היה רגיל לומר בשמיני עצרת ברכת אתה גבור תשעים פעמים עד משיב הרוח ומוריד הגשם כנגד ל' יום שאומר אותו שלש פעמים בכל יום, ועכשיו אם היה מסופק א"צ לחזור. וראיתו מפרק כיצד הרגל (כד). דאמר גבי שור המועד ריחק נגיחותיו חייב קירב נגיחותיו לא כל שכן. והר"ן פרץ ז"ל כתב לא חזינן לרבנן קשישי דצרפת דעבדי הכי, שאין הנידון דומה לראיה, דהתם טעמא משום שהוחזק ליגח, ואם הוחזק בשלש רחוקות כ"ש בשלש קרובות אבל גשם שנתקן בתפלה והדבר תלוי בהרגל לשונו, לא אמרינן הכי. ואדוני הרא"ש ז"ל היה נוטה לסברת הר"מ מרוטנבורק, עכת"ד.

למד המהר"ם מהק"ו דר"מ שדבר שתלוי בהרגל, אם מתרגל בו יותר מהר, ודאי מהני, ראיה משור שנגח ג' פעמים ביום אחד דהוי מועד.

והקשה בדרישה הלא זהו דברי רבי מאיר, ופליגי ר' יהודה ור' יוסי עליו, וההלכה כר' יוסי דנימוקו עמו, וא"כ מאי ראיה מר"מ, והא אנו לא קיימא לן הכי. ותירץ דלא פליגי בסברת ר"מ אלא דס"ל לר"י שכתוב בשור ימים, דבעינן דוקא ג' ימים. ור"מ ס"ל דכ"ש ביום אחד. ועל זה קאמרי דזבה תוכיח דגם שם נאמר ג' ימים דוקא, אז ה"ה בשור מאותה גזיה"כ. ור"מ השיב דדוקא שם יש גזיה"כ ולא גילה גבי שור שהוא דוקא בימים ולכן נשאר הסברא שבקירב ודאי הוי מועד מק"ו.

מבואר בדרישה שגם ר"י מודה לסברא שלהתרגל עדיף ביום אחד מאשר בג' ימים (ורק בשור המועד וזבה יש גזיה"כ) ולכן ה"ה במשיב הרוח. אבל לפי המאירי ותלמיד ר"ת הנ"ל שר"י פליג בסברא (או בגלל עצם הסברא או שלמד כן מזבה) לא נוכל ללמוד הלכה למעשה משיטת ר"מ.

גם המגן אברהם (שם ס"ק יב) הקשה קושיית הדרישה. ותירץ דשאני התם דאמרינן דבאותו יום תונבא (שגעון) הוא דנקט ליה משא"כ הכא אם הורגל כשאומרם מפוזרים ק"ו ברצופים. וה"ק כיון דלר"מ אפי' בשור סובר ק"ו, וכ"ש הכא, אע"ג דלא קי"ל כר"מ בשור, בהא מיהא קי"ל כוותיה.

הרי שנקט המג"א כסברת המאירי שר"י חולק על ר"מ בעצם הסברא בשור שנגח אבל לעולם מסכים דבענין של הרגל כ"ש ברצופין דהוי מורגל. (והוסיף במחצית השקל שם, שזהו שהוכיח ר"י מזבה דגם שם שייכת סברא של תונבא, שהגוף היה משונה יום אחד, שראתה בו כמה פעמים ולכן לא נהיית בזה זבה, וה"ה בשור ולכן בעינן בשור ג' ימים).

והנה יש נידון באחרונים בהא דשור נעשה מועד האם הביאור הוא שהנך נגיחות הרגילותיו ועשאוהו נגחן מעכשיו או שלאחר שנגח ג' פעמים נתברר שטבעו של שור זה להיות נגחן (עי' קהלות יעקב ב"ק סי' כט). ומזה שהמהר"ם השוה בין הק"ו דר"מ לדין הרגל של אמירת משיב הרוח הוכיחו דס"ל כהצד הראשון, שכמו ששם נעשה מורגל לנגוח ה"ה באומר, שהורגל לומר משיב הרוח, דלצד ב' שע"י ג' פעמים הוכח שכך טבעו אין זה קשור לאמירת משיב הרוח, שהוא ענין של להתרגל לומר.

ויש שדנו לומר דבהא גופא פליג רבינו פרץ דבשור המועדות היא שבכך הוכח שטבעו רע, וזהו דקאמר דהתם הוחזק ליגח אבל כאן שהדבר תלוי בהרגל לשונו לא אמרינן הכי דשור מועד אינו ענין של הרגל.